

פרשת בְּרֵאשִׁית – נִיכְלוּ הַשָּׂמִים

בסיום בריאת העולם נאמר: "נִיכְלוּ הַשָּׂמִים וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם. וְנִכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת" (ב א–ג).
על פסוקים אלה אמר רב המנונא במסכת שבת (ק"ט): כל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו", מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

לאחר תפילת העמידה בליל שבת חוזרים ואומרים את פסוקי "ויכולו" בציבור. ומדוע? והרי כבר אמרו "ויכולו" בתפילת לחש!
עונה על כך בעל הטורים, רבי יעקב בן הרא"ש (טור אורח חיים סימן רסח): חוזרים ואומרים "ויכולו" כיוון שביום טוב שחל להיות בשבת מתפללים בתפילת העמידה "אתה בחרתנו" ללא פסוקי "ויכולו", ולכן צריך לומר "ויכולו" אחרי התפילה; וכדי שלא לחלק בין לילות השבת תיקנו לומר בכל השבתות "ויכולו" אחרי התפילה.
טעם שני מביא בעל הטורים: להוציא את מי שאינו יודע להתפלל.

- אם כן, יוצא שבלייל שבת אומרים שלוש פעמים "ויכולו":
(א) בתפילת העמידה של תפילת ערבית בלחש.
(ב) ביחד עם הציבור אחרי תפילת העמידה.
(ג) בקידוש.

מה הטעם באמירה שלוש פעמים?

תשובה על כך כתב רבינו ירוחם: בפסוקי "ויכולו" אנו מעידים ומכריזים שהקב"ה סיים את מלאכת הבריאה ביום השישי, ובשבת הוא נח. כדי לחזק עדות זו אנו חוזרים עליה שלוש פעמים, כמו כל אמירה חשובה.

תשובה נוספת כתב רבי דוד בר יוסף אבודרהם, תלמיד רבי יעקב בעל הטורים: בפסוקי "ויכולו" כתוב שלוש פעמים "אשר", וגם בפסוק "וַיִּקְחוּ אֵלָיו פֶּרֶה אֶדְמָה" כתוב שלוש פעמים "אשר" (במדבר יט ב); כשם שפרה אדומה מכפרת, כך מי שאומר שלוש פעמים "ויכולו" מתכפר לו. המקור לכך במסכת שבת (ק"ט): בשם רב חסדא ומר עוקבא: כל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו", שני מלאכי השרת המלווים את האדם מניחים את ידיהם על ראשו, ואומרים לו: "וְנָסַר עֲוֹנֶיךָ וְנִשְׁאַתְּךָ תִּכְפֹּר" (ישעיהו ו ז).

את פסוקי "ויכולו" שאחרי תפילת העמידה אומרים בקול רם ובעמידה (שולחן ערוך סימן רסח סעיף ז), משום שזוהי עדות על מעשה בראשית של הבורא, ובמסכת שבועות (ל:): אמרו רבותינו שעדים המעידים בבית הדין צריכים להעיד בעמידה, שנאמר: "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים" (דברים יט ז).

אמירה זו של "ויכולו" לאחר התפילה נאמרת בתור עדות רק בציבור, הואיל ונפסק בהלכות עדות ששני העדים צריכים להעיד ביחד. ומה יעשה מי שמתפלל ביחידות, או מי שסיים תפילתו לאחר שהציבור סיים אמירת "ויכולו"?

נחלקו בכך הפוסקים: לדעת רבי דוד הלוי סגל, בעל הט"ז (בפירושו, "טורי זהב", על השולחן ערוך שם), יחיד לא יאמר "ויכולו", כי אין עדות ליחיד. אבל לדעת רבי אליה שפירא, בעל "אליה רבה" (שם סעיף קטן יד), יחיד יכול לומר "ויכולו", ואין צריך לאומרו בעמידה.

וכתב רבי ישראל מאיר הכוהן, בעל "משנה ברורה" (סעיף קטן יט) שטוב לומר "ויכולו" יחד עם הציבור, ולפחות בשניים. ואם אין אפשרות לומר בשניים, טוב שגם יחיד יאמר "ויכולו", אבל כדי לחשוש לדעת הט"ז, יתכוון שקריאה זו איננה לשם עדות אלא כלימוד תורה. ועוד הוסיף (שם ב"ביאור הלכה" בשם "פרי מגדים"), שאת תפילת העמידה בלחש ימהר לסיים בזמן לומר "ויכולו" עם הציבור.